

Ольга ЗАГОРОДНА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу,
Тернопільський національний економічний університет

Віра СЕРЕДИНЬСКА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту, ревізії та контролінгу,
Тернопільський національний економічний університет**ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ І СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА***Побудовано схему механізму діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства та розроблено систему показників для встановлення експрес-діагнозу.***Ключові слова:** діагностика, фінансова стійкість, фінансовий стан, кризові явища, «слабкі сигнали».

Проблема фінансової стійкості підприємств належить не тільки до числа важливих фінансових, але й до загальноекономічних проблем. Нестійкий фінансовий стан стримує розвиток підприємств, знижує платоспроможність і може призвести до банкрутства. Низька фінансова стійкість підприємств є причиною їх низької інвестиційної привабливості. Пошук шляхів вирішення проблем, пов'язаних з кризовими ситуаціями в діяльності підприємств, передбачає аналіз причин виникнення і розвитку кризових явищ, розробку механізмів, які б запобігали появі негативних тенденцій, явищ у розвитку, а також використання таких інструментів, які б послаблювали їх вплив на результати діяльності. Ці обставини викликають необхідність проведення досліджень, орієнтованих на розвиток антикризових методів управління господарюючими суб'єктами.

Питанням пошуку шляхів подолання кризи та забезпечення умов стабільного розвитку підприємств присвячують свої праці вітчизняні науковці: В. Я. Амбросов, П. І. Гайдуцький, В. І. Грушко, М. Я. Дем'яненко, М. Й. Малік, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, В. П. Ситник, О. М. Шпичак та інші. Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми фінансової стійкості підприємства докладно висвітлено в роботах М. С. Абрютіної, М. І. Баканова, О. В. Єфімової, В. В. Ковальова, Г. В. Савицької, О. С. Стоянової, А. Д. Шеремета та ін. Напрацювання українських фінансистів І. О. Бланка, М. Я. Коробова, Л. А. Лахтіонової, А. М. Поддєрьогіна формують значний потенціал методичного забезпечення оцінки фінансового стану підприємства. Однак, ряд дослідників розглядають антикризове управління як управління в умовах кризи, яка вже охоплює підприємство або з метою виводу його з цього стану. Таке обмеження антикризового управління не достатньо обґрунтоване. Вважаємо, що антикризове управління бізнесом вимагає систематичної регулярної оцінки кризових явищ фінансової діяльності та прогнозування можливого настання банкрутства ще до появи явних ознак. Така оцінка здійснюється на основі фінансового аналізу та повинна мати діагностичний характер. Діагностика фінансового стану й стійкості функціонування підприємства — етап управлінського процесу, що дозволяє на ранній стадії виявляти порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу

на підприємстві та встановлювати причини, що їх викликали.

Ф. Ф. Аунапу відмічає: «Діагностика — метод аналізу стану виробничої системи для виявлення й усунення в ній диспропорцій, що сприяють появі «вузьких місць», тобто «хвороб» виробничого організму» [2].

А. П. Ковальов підкреслює: «Діагностика банкрутства — такий вид фінансового аналізу, що спрямований у першу чергу на виявлення якомога раніше різноманітних збоїв і недоліків у діяльності підприємства, потенційно небезпечних з погляду можливості настання банкрутства» [5].

І. О. Бланк дає наступне визначення діагностики, поділивши її на два етапи: експрес і фундаментальну. Експрес-діагностика банкрутства забезпечує раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства і дозволяє вжити оперативних заходів для їх нейтралізації, а фундаментальна — дозволяє одержати найбільш розгорнуту картину кризового фінансового стану підприємства та конкретизувати форми та методи майбутнього його фінансового оздоровлення [3]. Запропонована І. О. Бланком система індикаторів нараховує 41 абсолютний і відносний показник, що характеризують різні сторони фінансово-господарської діяльності підприємства. При цьому він виділяє три принципові характеристики оцінки масштабів кризового фінансового стану підприємства: легка фінансова криза; глибока фінансова криза; фінансова катастрофа.

Виходячи з мети дослідження в даній статті, базуючись на вивченні літературних джерел, аналітичної практики, ми можемо запропонувати таку загальну схему побудови механізму діагностики фінансового стану та стійкості функціонування підприємства (рис. 1).

У процесі діагностики спочатку дається загальний діагноз фінансового стану підприємства, а при виявленні кризових явищ визначається їх вид, причини і швидкість охоплення підприємства. Далі поєднують метод експрес-діагностики фінансового стану з обґрунтованим, глибоким, фундаментальним дослідженням виду кризових явищ і причин її виникнення. При цьому діагностування фінансового стану і стійкості функціонування підприємства здійснюється на всіх стадіях циклу кругообігу капіталу, тому, що фінансові труднощі можуть виникнути на будь-якій з них, наприклад, надмірне запозичення коштів на стадії

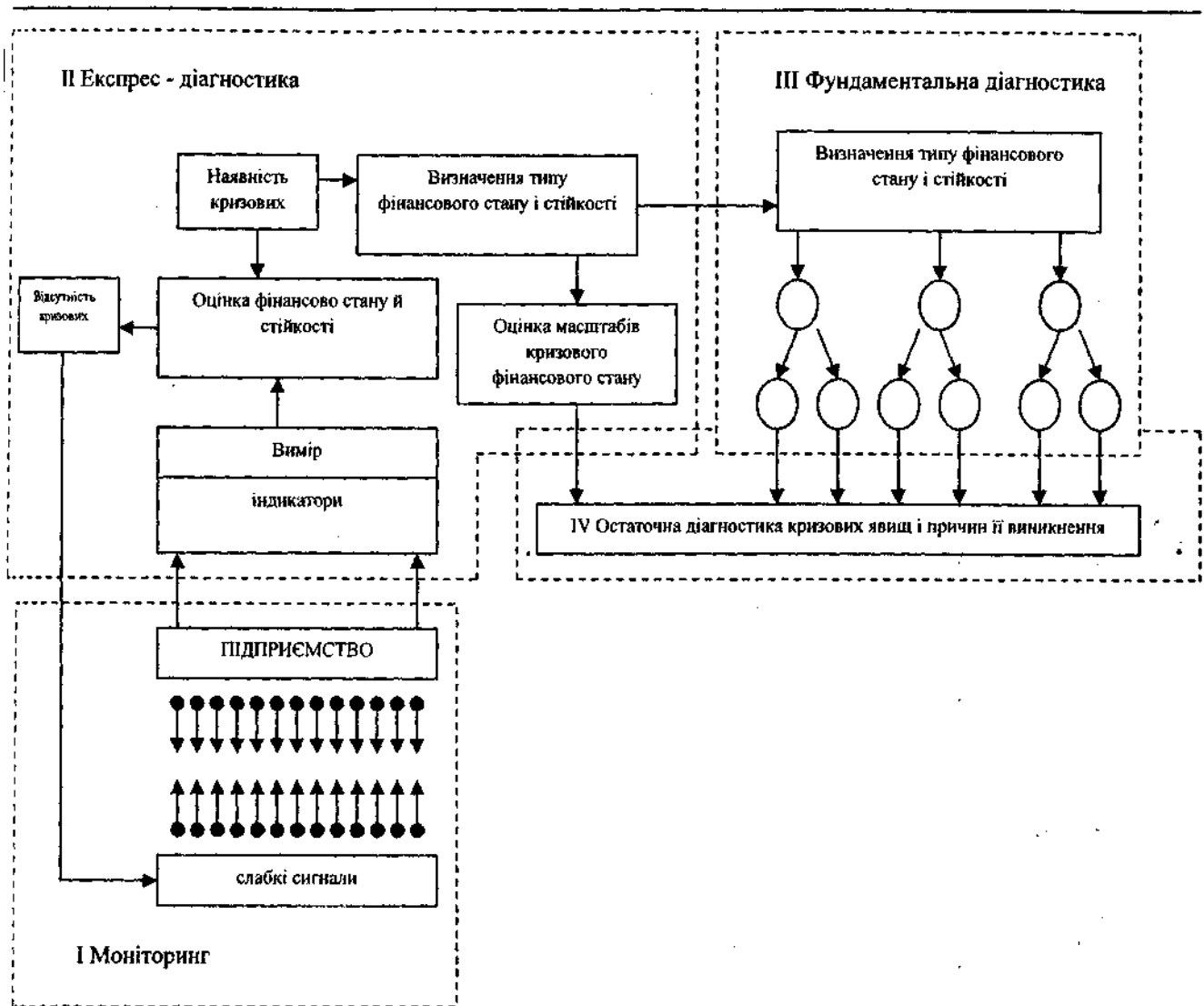

Рис. 1. Схема діагностики фінансового стану та стійкості підприємства

«залучення» або неефективне їх використання на стадії «використання».

Діагностичну оцінку фінансового стану й стійкості функціонування підприємства необхідно здійснювати як у статичній, так і в динамічній формі. Це обумовлено тим, що фінансові труднощі можуть прогресувати, а можуть навпаки - носити згасаючий характер.

Діагностуючи фінансовий стан й стійкість функціонування підприємства, необхідно використовувати кількісні і якісні методи оцінки. Кількісні методи діагностування передбачають встановлення індикаторів стану фінансової стійкості в числовій формі. Якісні методи є завершальною стадією діагностики фінансового стану й стійкості функціонування підприємства, коли, використовуючи кількісні методи за допомогою шкал або матриць, одержують словесну (вербальну) характеристику діагнозу кризових явищ підприємства і причини їх виникнення.

Діагностика фінансового стану й стійкості функціонування підприємства, як уже зазначалося, містить у собі два основні етапи: експрес-діагностику; фундаментальну діагностику.

Відповідно до визначення експрес-діагностика фінансового стану й стійкості функціонування підприємства — етап діагностичного циклу, що забезпечує по «слабких сигналах» виявлення порушень пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві.

Перший етап процесу експрес-діагностики — моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища з метою виявлення ранніх «слабких сигналів», що попереджують про зародження негативних тенденцій порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві.

На цьому етапі важливим моментом є кількісний вимір «слабких сигналів», які повинні здійснюватися на різних фазах кругообігу капіталу на підприємстві. Крім того необхідно відслідковувати динаміку і оперативно фіксувати найменші зміни в «слабких» сигналах, які повинні кількісно відобразитися у показниках фінансового стану функціонування підприємства.

До переліку основних «слабких сигналів», що можуть на ранній стадії зародження фінансової кризи на підприємстві сигналізувати про порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу, відносять: наявність і зростання кредиторської заборгованості, кредитів і позик в т. ч. прострочених; наявність і зростання дебіторської заборгованості, в т. ч. простроченої; наявність і зростання збитків; зниження обсягу нерозподіленого прибутку; зниження вартості основних засобів; наявність і зростання виробничих запасів, незавершеного виробництва, незавершеного будівництва і т. п.

При експрес-діагнозі підприємства «відсутність кризових явищ» процес діагностики закінчується, а при діагнозі «наявність кризових явищ» продовжується, переходячи в другу стадію — фундаментальне

дослідження фінансового стану й стійкості функціонування підприємства.

На етапі фундаментальної діагностики оцінюється розмір порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві, які підлягають детальному дослідженню; виявляються причини порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві, динаміка зміни їх впливу на перебіг фінансової кризи, розробляються заходи фінансової стабілізації підприємства.

Для оцінки масштабів кризових явищ нами розроблена система показників, яка охоплює найбільш суттєві об'єкти вивчення (табл. 1). До них належать: чистий грошовий потік; структура капіталу; склад боргових зобов'язань і боргових прав; склад активів; склад поточних витрат підприємства; рівень ефективності використання капіталу, рівень ризику.

Всі показники-індикатори поділяються на абсолютні (виражені абсолютною сумою) та відносні (виражені відносними величинами). Ріст розміру негативних відхилень в динаміці, досягнення ними критичних значень характеризує наростання кризових явищ фінансової діяльності, які створюють загрозу банкрутства.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що запропонована загальна схема механізму діагностики фінансового стану та стійкості функціонування підприємства та система показників-індикаторів фінансової кризи, дозволить підвищити ефективність антикризового управління на підприємстві. Управління має носити превентивний характер з метою передбачення фінансової кризи і її запобігання.

Список літератури

1. Абрютіна, М. С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия. [Текст] / М. С. Абрютіна, А. Грачев. - М.: ДИС, 1998. - 256 с.
2. Аунапу, Ф. Ф. Диагностика производственных систем [Текст] / Ф. Ф. Аунапу - Иркутск: ИЦНТИ, 1975. - 39 с.
3. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. [Текст] / И. А. Бланк - К.: Ника-Центр, 1999 - 528 с.
4. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : навч. пос. [Текст] / Т. Д. Костенко, Є. О. Підгора, В. С. Рижиков [та ін.] - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 398 с.
5. Ковалев, А. П. Диагностика банкротства [Текст] / А. П. Ковалев. - М.: Финстатформ, 1995. - 96 с.
6. Лахтіонова, Л. А. Финансовый анализ субъектов хозяйствования: монография [Текст] / Л. А. Лахтіонова - К.: КНЕУ, 2001. - 387 с.
7. Мороз, О. В. Финансовая диагностика у системі антикризового управління на підприємствах [Текст] : монография / О. В. Мороз, О. А. Сметанюк. - Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2006. - 163 с.
8. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства [Текст] : монография / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. - Х.: ІНЖЕК, 2003. - 144 с.
9. Стельмашук, Ю. Методи діагностики фінансового стану і схильності підприємства до банкрутства [Текст] / Ю. Стельмашук // Економіка АПК. - 2007. - №2. - С. 78-86.
10. Шейданенко, Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства [Текст] : монография / Г. О. Шейданенко, О. І. Олексюк. - К.: КНЕУ, 2002. - 192 с.

РЕЗЮМЕ

Загородная Ольга, Серединская Вера

Диагностика финансового состояния и устойчивости функционирования предприятия

В статье сделана попытка построить схему механизма диагностики финансового состояния и устойчивости функционирования предприятия и разработана система показателей для опеределения экспресс-диагноза.

RESUME

Seredynska Vira, Zagorodna Olga

Diagnosis financial condition and stability of operation of the business

The article attempts to construct schemes of diagnostic stability of the financial condition and operation of the business and the system of indicators to establish rapid diagnosis.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2010 р.

Таблиця 1. Система показників для оцінки масштабності фінансової кризи підприємства

Показники	Показники-індикатори			
	абсолютні	негативна тенденція, критичне значення	відносні	негативна тенденція, критичне значення
1. Чистий грошовий потік	1. Сума чистого грошового потоку на підприємстві	Зменшення, менше 0	1. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	Зниження, менше 1
	2. Сума чистого грошового потоку операційної діяльності, інвестиційної і фінансової діяльності	Зменшення, менше 0	2. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	Зниження, менше 1
			3. Коефіцієнт рентабельності грошового потоку	Зниження, менше 1
			4. Коефіцієнт реінвестування грошового потоку	Зниження, близьке до 0
2. Структура капіталу	1. Сума власного капіталу	Зменшення	1. Коефіцієнт автономії	Зниження, рівне 0
	2. Сума позиченого капіталу	Збільшення	2. Коефіцієнт фінансового важеля	Збільшення, більше 1
3. Склад активів підприємства	1. Сума необоротних активів	Збільшення	1. Коефіцієнт маневрування	Зменшення, менше 0,2
	2. Сума оборотних активів	Зменшення	2. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	Зменшення, менше 0,1
	3. Сума грошових активів	Зменшення	3. Коефіцієнт майна виробничого призначення	Зменшення, менше 0,5
			4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Зменшення, менше 0,2
			5. Коефіцієнт проміжної ліквідності	Зменшення, менше 0,6
			6. Коефіцієнт загальної ліквідності	Зменшення, менше 1,5
			7. Коефіцієнт Бівера	Не перевищує 0,2
4. Склад фінансових зобов'язань і боргових прав	1. Сума довгострокових зобов'язань	Зменшення	1. Коефіцієнт співвідношення довгострокових і короткострокових зобов'язань	Зменшення
	2. Сума короткострокових зобов'язань	Збільшення	2. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей	Збільшення
	3. Обсяг дебіторської заборгованості	Збільшення	3. Співвідношення періоду обороту дебіторської і кредиторської заборгованостей	Збільшення
	4. Обсяг кредиторської заборгованості	Збільшення		
	5. Період інкасації дебіторської заборгованості	Збільшення		
	6. Тривалість обороту кредиторської заборгованості	Збільшення		
5. Загальна сума поточних витрат	1. Загальна сума змінних витрат	Збільшення	1. Коефіцієнт витратомісткості продукції	Збільшення, більше 1
	2. Загальна сума постійних витрат	Збільшення	2. Коефіцієнт операційного важеля	Збільшення
6. Рівень ефективності використання капіталу	1. Сума прибутку	Зменшення	1. Рентабельність капіталу	Зменшення, менше 1
	2. Чистий дохід	Зменшення	2. Оборотність капіталу	Зменшення
	3. Зона безпеки підприємства, що відображає різницю між фактичним і без збитковим обсягом продажу	Зменшення, дорівнює 0	3. Коефіцієнт, що відображає зону безпеки підприємства	Зменшення, дорівнює 0
7. Рівень ризику			1. Рівень ризику фондового портфеля	Збільшення
			2. Ризик здійснення реальних інвестиційних проектів	Збільшення